

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 23 Fylke: Møre og Romsdal
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Kvernes.
 Emne: Bordskikk til hverdags Bygdelag: Kvernes
 Oppskr. av: L. J. Mork Gard: Mork
 (adresse): Afset G.nr. 10 Br.nr. 8

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Mest eiga røynsle.
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Overalt her er det vanlig aa spise paa kjøkkenet utenom selve høytidene og ved festlige anledninger.

1. Jeg har ikke hørt annet enn at en sat ved bordet ved alle maaltider.
2. Ja, baade för og no.
3. Alle spiser ved samme bord og til samme tid.
4. Alle spiser samme mat.
5. Ja.
6. Høytidsdager og ved festlige anledninger, og undertiden naar en faar besökende, særlig slektninger, blir det spist i stuen, alle ved samme bord hvis det er plass.
7. I regelen har alle sine faste plasser, dog uten at jeg kan gjöre nærmere rede for hvordan de er plassert. Det avhenger bl. a. av bordets plassering i de forskjellige kjøkkener.
8. Jeg har hørt at barna sto ved bordet naar de spiste, men jeg har ikke sett det. Det maa være slutt med det för minst 60 aar siden.
9. Husbondens plass ved bordet er vanlig slik at han har best oversikt baade over bordet og over rommet ellers, dog uten at denne plass til vanlig kalles "höysetet". Navnet "haaksete" er dog kjent her, men uten at en no lenger forener noen bestemt plass ved bordet med det.
10. I en mer moderne stue er husbondens plass ved ene ende av bordet og husmorens ved den motsatte ende. En gjests plass er da nærmest husbonden, som regel til høyre för ham.
11. För 40-50 aar siden var det vist lite brukt aa vaske hendene för en satte seg til bordet. No blir det alltid gjort naar en kommer inn fra arbeidet. Det er vanskelig aa si bestemt naar dette ble almindelig, men jeg antar för 30-40 aar siden. Saalangt tilbake som ~~jeg husker~~ noen husker har det vært skikk aa ta av seg luen naar en satte seg til bordet. Skikke er sikkert meget gammel.
12. Inntil för ca 30 aar siden var det vanlig at alle, eller flere, spiste graut og suppe av samme fat. Felles melkekopp var derimot ikke vanlig. Melkekoppen heter "komme", den var av stentöy. Först jeg husker tok en en porsjon graut i skjeen og duppet i melkekoppen. Melken blir ikke heldt opp i grauttallerkenen, men spist eller drukket særskilt. Kaffe har saalangt tilbake som noen husker vært drukket av særskilt kopp för hver enkelt.

- 2
13. Jeg har hverken sett eller hørt at gryten ble satt paa bordet. Derimot var dette brukt med steikepannen, som da ble satt paa et underlag: pannering. Dette var vel helst for at maten skulle holde seg lengst mulig varm. Det blir no ikke gjort noen forskjell paa serveringen om det er tilfeldige fremmede tilstede naar en spiser. Om dette ble gjort för, har jeg intet hørt om.
 14. Ja, alltid för og delvis ogsaa no. En tok först et stykke flatbröd av passelig størrelse, la paa et stykke fisk, sild, kjøtt eller flesk, saa et stykke potet og derpaa ble et nytt stykke flatbröd lagt oppaa. Dette ble kalt "aalaga bætta".
 15. Ja, her er ikke vanlig aa slippe sukkerbiten opp i kaffekoppen.
 16. Ikke no lenger, för var det saavidt jeg har forstaatt vanlig.
 17. I mitt hjem ble gaffler brukt for ca 60 aar siden. Men jeg har inntrykk av at dette ikke var vanlig paa den tid, iall fall ikke til hverdags. No derimot blir gaffler alltid brukt. Naar dette ble almindelig, er vanskelig aa si. Det er trolig kommet litt etter hvert.
 18. Saalangt tilbake som jeg kan huske er ikke tollekniven blitt brukt ved bordet til vanlig, men jeg har hørt at dette skulle være almindelig för. Rent unntakelsesvis kan en av mannfolkene ta tollekniven og skjære sundt et seigt kjøttstykke, naar bordkniven er slöv.
 19. Ja, saalangt tilbake som jeg har hørt. Skjeene var undertiden merket med et bokstav, men ellers kjente hver sin. De første skjeer jeg husker var av horn, delvis av tre. Seinere ble ogsaa "tinnskjeer" almindelige. Etter at disse kom ibruk, ble det ikke saa lett aa holde paa hver sin, da de var saa like. Men skikken: hver sin skje, var saa gjennomfört at ogsaa tinnskjeene ofte ble merket med eierens bokstav. Saalangt tilbake som jeg kan huske ble skjeene vasket, men hornskjeene taalte ikke særlig varmt vann, da de lett mistet sin form. I de siste 60 aar - og kanskje enda lenger - er skjeer, kniver og gaffler blitt oppbevart i saakalte "skjeikasser", men jeg har hørt at det för den tid var vanlig aa stikke skjeen i en sprunge i veggen etter bruken. Den ble da neppe vasket.
 20. Steintöykopper til suppe og graut har utelukkende vært brukt her i de siste ^{ca.} 70 aar. Derimot var det vanlig aa bruke helt flate tallerkener til spekesild. Dette har delvis holdt seg til notiden. Jeg kan her nevne at jeg for ca 45 aar siden paa et sted paa Indre Nordmøre saa at det ble spist graut av et stort fellesfat av tre. Slike store trefat har sikkert ogsaa vært ibruk ogsaa her i bygdén for lang tid tilbake, da jeg har sett rester av slike kopper. De første steintöykopper jeg kan huske var store fat av mørkt steintöy, saakalte "krusfat". Seinere ble de saakalte "perlefat" av hvitt steintöy almindelige. Vanlige dype og flate tallerkener av hvitt steintöy ble etter hvert almindelige fra aarhundreskiftet og er no eneraadende.
 21. Bruk av bordduk til hverdags ble först almindelig for 30-40 aar siden. För den tid ble bordet hvitskuret. Bordduken til hverdags er alltid voksduk som ligger paa bordet ogsaa mellom maaltidene, naar ikke bordet blir brukt f. eks. til baking, da blir den rullet sammen.
 22. Besvart foran.
 23. Det er meg fortalt at husmoren - iall fall for enkelte retters vedkommende - "ettaa maten" til den enkelte.

- Men dette maa være for over 60 aar siden. Saalangt jeg kan huske, forsynte hver sig selv, husfaren som regel först og saa etter tur som de sat ved bordet.
24. Det var, saavidt jeg har faatt greie paa, mest kjøtt og flesk som ble etla ut paa denne maaten, undertiden ogsaa nysteikt ovnsbröd.
 25. Det har jeg ikke hört noe bestemt om, men det er almindelig oppfatning at voksne menn og gutter trenger mest mat.
 26. Barna spiste uten hjelp fra ca 7-aaralderen, og de forsynte seg da ogsaa selv som regel. För den tid blir de hjulpet, helst av mor.
 27. Jeg har hört at moren tygde maten til spebarn. Dette er det forlengst slutt med no.
 28. Inntil for 20-30 aar siden var det overalt vanlig aa "lesa for maten" - baade för og etter maaltidet. Var det bare voksne ved bordet, var det stille bönn. Var det barn i alderen 4 - 5 aar og oppover, leste mor eller far bordbönnen höyt, og barna maatte da i tur og orden lese etter för paa den maate aa lære seg bordbönnen. Aa synge ved bordet var i min barndom og ungdom almindelig naar en spiste tilkvelde juleaften. Det ble da sunget et vers för og et etter kveldsmaten. Denne skikk har i enkelte hjem holdt seg helt fram til vaar tid. Ellers har det ikke vært skikk aa synge ved bordet. Jeg ser da bort fra den nye skikken med bordvers ved religiöse fester o. l. som skriver seg fra de siste 20 aar. Jeg har ellers inntrykk av at bordbönnen gar mer og mer av bruk her i bygden. I religiöse famelien holder de dog paa den.
 29. For en 50-60 aar siden skulle det snakkes minst mulig ved bordet. No blir de innen famelien aktuelle spørsmaal vanlig dröftet mens en spiser.
 30. Det var regnet for daarlig oppførsel aa le ubeherket ved bordet, men noe ordtak om det har jeg ikke hört.
 31. Aa synge ved bordet - utenom de tradisjoneller vers juleaften - var helt förbudt. Her er et ordtak som lyder slik: "Mannen viste ikkje om at kjerrigga var tulla för ho tok til aa synge ved bordet."
 32. I almindelighet var det slik at ingen skulle gaa fra bordet för alle var ferdige. Dette er det ikke saa nöye med no lenger.
 33. Nei.
 34. Kom en fremmed inn under maaltidet hilste han: "God dag og sign spis" - eller "sign maten". Dette gjelder ogsaa fremdeles.
 35. Ikke som fast regel.
 36. Ikke som regel. Er det en kjent, og er det grunn til aa anta at det er lenge siden han har spist, blir han gjerne budt traktement.
 37. Nei.
 38. Nei, det har saavidt jeg har hört ikke vært vanlig för heller.
 39. Det kan være noe forskjellig. Er den fremmede en vanlig eller tilfeldig gjest, blir han oftest servert paa kjøkkenet, og da sammen med famelien dersom det passer med husets maaltider. Er det en mer sjelden gjest, blir han servert paa stuen, og höver det slik saa spiser gjerne husfaren (hvis det er en mannlig gjest) eller husmoren sammen med gjesten.
 40. För var det slik at en helst skulle la seg nö til aa forsyne seg, men dette er no mer falt bort.

41. Det regnes gjerne for god tone at ett av fameliens medlemmer er tilstede i stuen, dersom gjesten spiser alene. Famelimedlemmet sitter da et stykke ifra bordet med ansiktet mot gjesten, og er det et kvinnelig fameliemedlem, saa besørger hun samtidig serveringen.

Mark 9. november 1950.

[Signature]

4923